

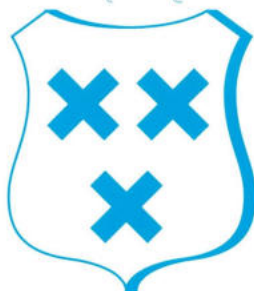
Swindrecht Were

Heerjansdam

Hendrik Ido Ambacht

Zwijndrecht

Uitgave van: Historisch Genootschap, Hendrik Ido Ambacht
Historische Vereniging, Zwijndrecht
Jaargang 22 nr. 1
mei 2008

Swindregt Were

INHOUDSOPGAVE:

De geschiedenis van Gerrit Rijsdijk J.zn. te Hendrik-Ido-Ambacht en Zwijndrecht	2
Waarom heet de Kerkstraat eigenlijk Kerkstraat?	11
Een vergadering van de Ambachtse gemeenteraad	13
Oorlogs- en verzetsmonument te Zwijndrecht	16
Colofon	28

DE GESCHIEDENIS VAN GERRIT RIJSDIJK J.ZN. TE HENDRIK-IDO-AMBACHT EN ZWIJNDRECHT

Gerrit Rijsdijk werd op 6 mei 1879 geboren aan de Onderdijkserijweg 238 in Hendrik-Ido-Ambacht, als zoon van Jan Rijsdijk en Geertrui Wildeman en als elf jaar jongere broer van Frank Rijsdijk, de latere scheepssloper. Hij groeide op in het Ambachtse dorp van toen, met zijn boerenbedrijven, vlasserijen en tuinderijen. Langs de Veersedijk waren enkele steenbakkerijen, wat scheepswerfjes en de beginnende scheepssloperijen van zijn broers Frank en Arie Rijsdijk.

Gerrit Rijsdijk trouwde in Ridderkerk op 13 maart 1903 met Plonia Trijntje van der Vorm en ging wonen aan de Veersedijk. Daar huurde hij Huize "Sophia-Polder", ook wel het "Veerhuis" genoemd. Eerder werd dit bewoond door de beheerder van de pont en de Sophiapolder. Het grote huis was gebouwd en gefinancierd door het bankiershuis van Otto de Kat en Zoon uit de Wijnstraat in Dordrecht.

De handel en het zakendoen zat in de familie, dus was het niet vreemd dat ook Gerrit Rijsdijk, al ruim voor zijn trouwen, begon met het op poten zetten van een bedrijf. In het begin voor het verhandelen en bewerken van pijpen.

Het bedrijf van Gerrit Rijsdijk naast de pontenstoep naar de Sophiapolder. Met hoed is Gerrit Rijsdijk.

Het meisje op de voorgrond is zijn dochtertje Geertruida.

Foto: Kees Biesbroek.

Hij huurde hiervoor een terreintje naast de pontenstoep naar de Sophiapolder, dus direct in de nabijheid van zijn huis, waar hij ook nog ruimte vond voor een kantoortje. Na een rustige start van zijn bedrijf, met enkele medewerkers, trok hij geleidelijk wat meer personeel aan. Zo deed ook de befaamde Piet van Leeuwen jr. hier bij Gerrit Rijsdijk zijn eerste ervaring op in de pijpenhandel. Het verhandelen en verwerken van zijn producten nam een jaar of twaalf na de start van zijn bedrijf enorm toe. Grotere bekendheid van zijn bedrijf, dus grotere orders, was de reden dat hij toen al begon uit te zien naar een grotere behuizing voor zijn zaak.

Hij kon het zich in 1914 al veroorloven om de kapitale villa "Catharina" aan de Langeweg (Rotterdamseweg) in Zwijndrecht te kopen en er te gaan wonen.

*Villa Catharina
aan de Langeweg te
Zwijndrecht.*

Mevrouw Rijsdijk-van der Vorm met dochter Jansje voor Villa Catharina aan de Langeweg te Zwijndrecht.

Zijn gezin bestond in dat jaar uit zijn zoon Jan en vijf dochters en dat werd in 1921 nog uitgebreid met een zoon Hendrik Gerrit.

Hij zocht een terrein met goede verbindingen over water, dat hij uiteindelijk vond in 1916 in Zwijndrecht aan de Zanddijk (Ringdijk), met toegang tot de Strooppot. Het was het noordwestelijke gedeelte van de Noordpolder onder Zwijndrecht, waarnaar hij toen zijn bedrijf verhuisde.

Gerrit Rijsdijk investeerde flink. Zo liet hij een huis bouwen aan de Zanddijk waar zijn werfbaas ging wonen en waar tevens plaats was voor een kantoor. Het werd Zanddijk 26a en dat is precies de plaats waar de gemeentewerf gevestigd was. Piet van Leeuwen, zijn vertrouweling in het zaken doen, werd in het nieuwe kantoor bevorderd tot boekhouder.

Wat was de Noordpolder toen?

Waar nu de voetbalvelden zijn en de gemeentewerf was, waren in de Eerste Wereldoorlog en daarvoor buitenpolders, die in de herfst en de winter bij hoog water onder liepen. Ze bestonden voornamelijk uit weilanden waar in het voorjaar en de zomer wat vee liep te grazen. Hier draafden o.a. ook de

paarden van Steven van Groningen, bijgenaamd “Blees van Groningen”. Het was een prachtig stukje pure natuur met bloeiende boter- en pinksterbloemen in het voorjaar, wuivend riet en koppels overvliegende wilde eenden naar de Strooppot en de Galgenplaat. De Strooppot had toen nog een directe verbinding met de rivier de Noord en de Galgenplaat was een eiland.

Door de goede aan- en afvoer van zijn handelsproducten via de Strooppot en het plaatsen van bewerkingsmachines gingen de zaken zelfs tijdens de Eerste Wereldoorlog en daarna voorspoedig.

Zo kwam Gerrit Rijdsdijk met de gemeente Zwijndrecht overeen om vuil te storten op een gedeelte van de Noordpolder en dat weer af te dekken met sintels van de gasfabriek

Daardoor kon hij zijn bedrijfsterrein wat ophogen. De eerste van de twintiger jaren waren voor het bedrijf aan de Zanddijk goede tijden. Rijdsdijk kon niet vermoeden wat voor hectische jaren hem nog te wachten stonden...

Zo kwam Gerrit Rijdsdijk er in 1924 achter, dat één van zijn naaste medewerkers achter zijn rug om, in zijn tijd en op zijn kantoor, zaken deed met zijn klanten, voor eigen rekening. Dit kwam voor Gerrit Rijdsdijk dan ook als een donderslag bij heldere hemel. Hij voelde dit als een dolksteek in zijn rug. Rijdsdijk kon dan ook niet anders dan deze medewerker op staande voet ontslaan. De consequenties waren echter dat veel kennis verloren ging en dat zijn klantenbestand op de tocht kwam te staan. Dit was de eerste grote klap voor zijn goed draaiende bedrijf aan de Zanddijk.

Maar er kwam nog meer onheil op hem af. Wat was het geval? De gemeente Zwijndrecht maakte plannen om een park aan te leggen in de polders langs de Noord. In eerste instantie was dit niet zo bezwaarlijk, maar in die plannen was ook een vaste verbinding met de Galgenplaat opgenomen. Het gevolg zou zijn dat de Strooppot afgesloten zou worden en er geen directe verbinding met de rivier de Noord zou bestaan... en dat zou funest zijn voor zijn bedrijf!.

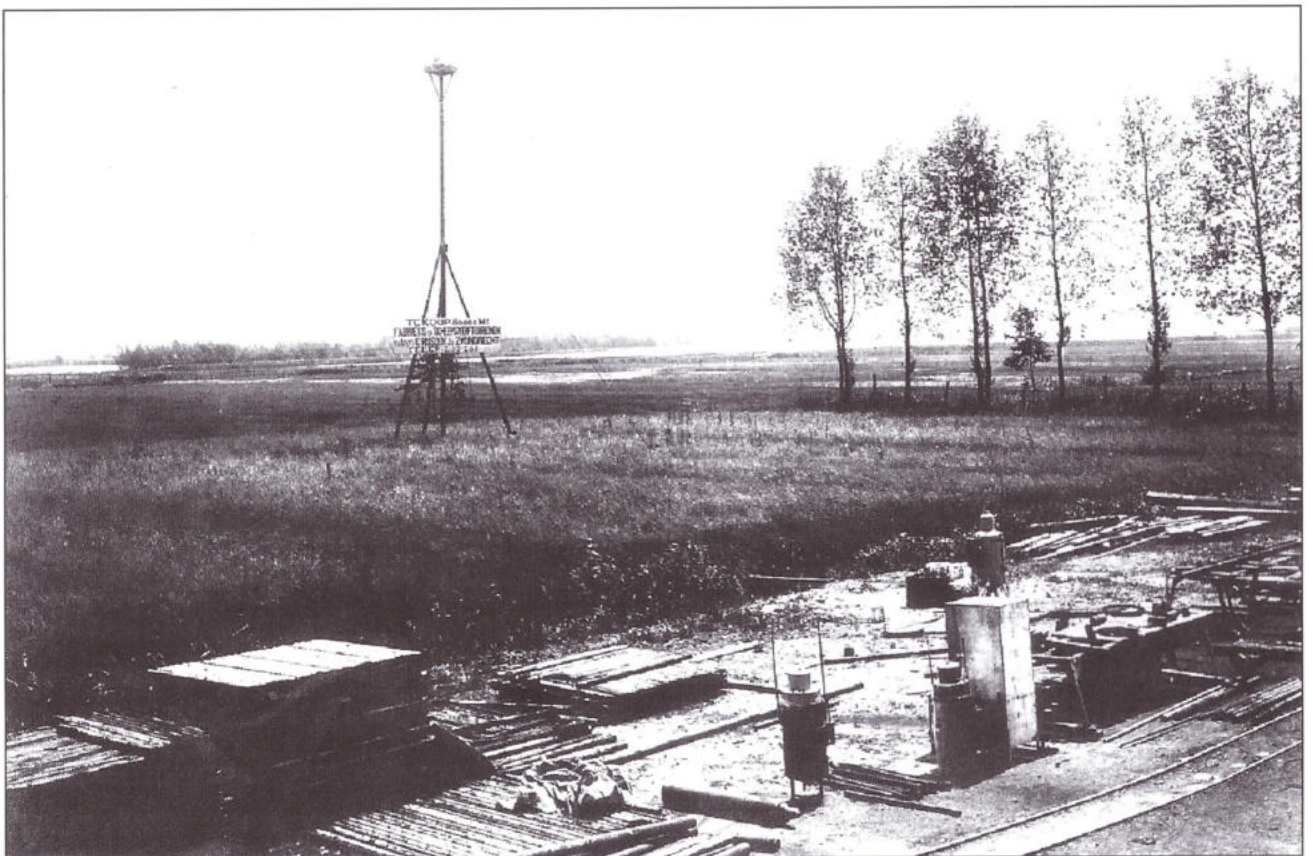
Het bedrijf was immers helemaal afhankelijk van de goede aan- en afvoer van de handelsproducten over water en die had hij tot dan toe altijd gehad. Zouden de plannen doorgaan, dan zou zijn bedrijf hiervan veel schade

ondervinden, ook al omdat het vervoer over de weg in die tijd nog zeer gebrekkig was.

Maar de plannen gingen door! Gerrit Rijdsdijk liet het er niet bij zitten: er volgde een moeizame tijd met procederen tegen de plannen van de Gemeente Zwijndrecht en allerlei instanties, tot aan de Hoge Raad toe. Dat heeft hem veel geld, maar nog veel meer energie gekost. En dat ging weer ten koste van zijn bedrijf.

Uiteindelijk werd hij toch in het ongelijk gesteld en gingen de plannen om een park aan te leggen in de Noordpolder door. Het eigenzinnige optreden van Gerrit Rijdsdijk om steeds maar weer in hoger beroep te gaan tegen de bestaande plannen werd min of meer een drama. Niet alleen hij, maar ook zijn gezin werd in negatieve zin hierbij betrokken.

Wat was het geval? Doordat hij in financiële moeilijkheden kwam, moest hij noodgedwongen zijn prachtige villa aan de Langeweg, waar hij zoveel mooie jaren met zijn gezin had doorgebracht, van de hand doen. Rijdsdijk

Het buizenbedrijf van Gerrit Rijdsdijk in de Noordpolder, Zanddijk 26 in het jaar 1927. Aan de constructie van het ooievaarsnest hangt het bord met "Industrieterrein te koop".

verhuisde toen met zijn gezin naar Zanddijk 26a, de bedrijfswoning bij de Noordpolder. Zijn kinderen, de oudste 22 jaar en de jongste 5, schikten zich in het onvermijdelijke en hadden alle begrip voor de moeilijkheden waar hun vader mee te maken had. Maar het was toch wel een hele verandering, want een stap terug doen valt heus niet mee!

Zijn dochter Henny vertelde mij dat de mensen in het dorp toen wel eens smalend aan zijn dochters vroegen: "Jullie wonen nu toch op de vuilnisbelt niet?" Toch probeerde Gerrit Rijsdijk de draad weer op te pakken met zijn wat toch wel teruggevalen bedrijf.

Gerrit was ook een echte dierenliefhebber. Zo hield hij op de Zanddijk, waar hij volop ruimte had achter zijn huis, o.a. kippen, eenden, ganzen en fazanten. Hij had zelfs een ooievaarsnest in zijn polder staan, waar in het voorjaar de ooievaars nestelden. Zo bracht hij met zijn gezin een drietal jaren door in de Noordpolder aan de Zanddijk.

OPENBARE VERKOOPING.

Ten overstaan van den
Notaris Mr A. SIGMOND te DORDRECHT
zullen op
DONDERDAGEN 23 FEBRUARI en 1 MAART 1928,
telkens des avonds 7 uur in het Hotel Het Witte Paard
op het Veerplein 13 te **Zwijndrecht**,
in het openbaar worden GEVEILD en VERKOCHT:

**Het Noord-Westelijk gedeelte van den
NOORDPOLDER onder ZWIJNDRECHT,**
buitendijks tusschen den Ringdijk en de Noord, bevattende
BOUWGROND, uitstekend geschikt voor Industrie-terrein,
Bouw- en Weiland, Tuin, HUIS en ERF (Ringdijk 26a),
Dijk, Rietland, Draaitrommel, Kade en Water,
kadaster Sectie A, nummers 958, 2260, 2981, 2983, 306, 307,
308, 926, 1477, 2218, 2224, 2235, 3125, 3127, 3128, 3130,
3138, 2982, 3132 en 3135, tezamen groot 7 H.A., 75 A., 77 c.A.,
in 17 perceelen en diverse combinaties.

Het **Woonhuis** bevat beneden 4 Kamers, Keuken en Kelder,
boven: Zolder, en is voorzien van waterleiding en electriciteit,
en

EEN ERF aan den Westelijken Parallelweg te **Zwijndrecht**
(**Meerdervoort**), kadaster Sectie C Nummer 2039, groot
5 A. 73 c.A.

In 2 perceelen.

Aanvaarding, behalve voor zoveel betreft het huis, bij de betaling
der kooppenningen, welke moet geschieden uiterlijk op 30 Maart 1928.
Aanvaarding huis 1 Mei 1928, betaling der kooppenningen 30 Maart 1928.
Bezichtiging 22 en 29 Februari 1928, des namiddags van 2-4 uur,
met consentbiljet van Notaris SIGMOND.
Nadere inlichtingen bij Notaris Mr A. SIGMOND, Wolwevershaven 7
te Dordrecht.

Typ. Fa. A. V. D. HOEVEN, Dordrecht.

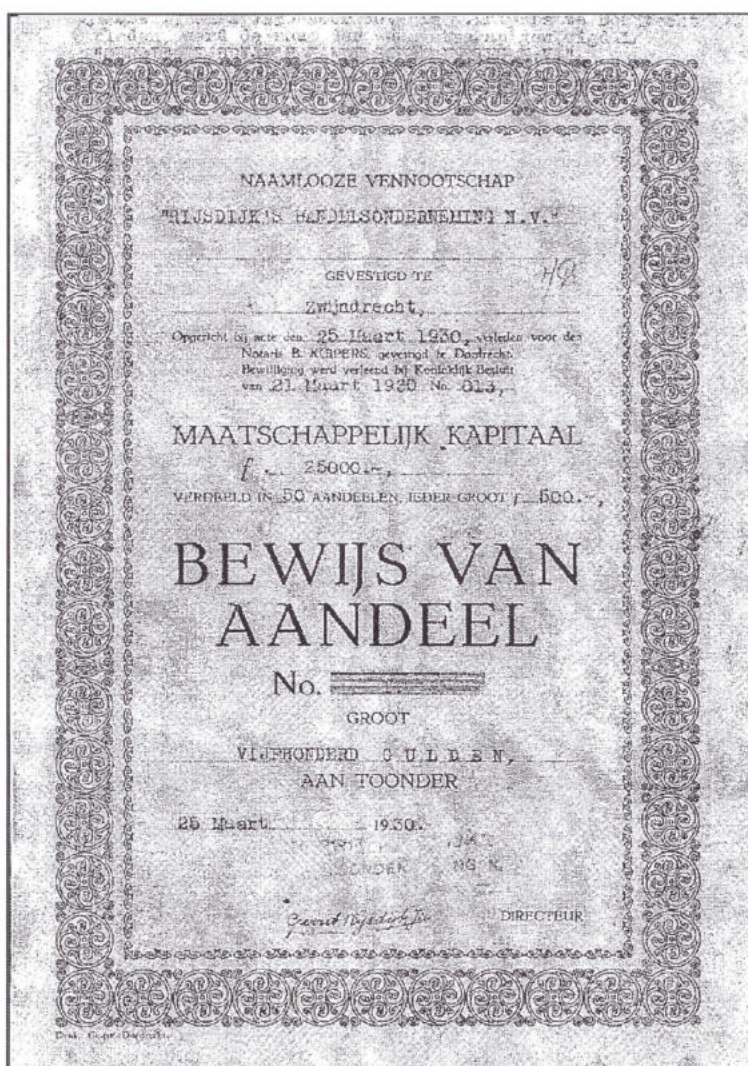
Uiteindelijk zag hij het toch niet meer zo zitten met zijn bedrijf aan de Strooppot. De zaken liepen mede, door concurrentie in de pijpenhandel, terug en daarom besloot hij in 1928 de Noordpolder te verkopen. Zie foto met bord "Bedrijfsterrein te koop". Daar dat echter niet lukte, kwam er een openbare veiling.

Op die openbare verkoping in het Witte Paard, werd het noordwestelijke deel van de Noordpolder onder Zwijndrecht, inclusief de bedrijfswoning, gekocht door de gemeente Zwijndrecht.

Na een paar jaar een perceel grond aan de Bootjessteeg gehuurd te hebben, waar Gerrit Rijsdijk zijn bedrijf voortzette,

kwam hij toch weer met zijn bedrijf aan open water terecht. Het terrein was gelegen bij de Westkeetshaven nabij de gasfabriek, op een gedeelte van het terrein van houthandel Visser en Co. Dit bedrijf was eerder verplaatst naar het Balkengat bij de Oude Maas. Het Balkengat werd speciaal aangelegd voor opslag en inwateren van boomstammen.

Gerrit Rijdsdijk ging toen ook met zijn grote gezin wonen in het huis/kan-
toor van de houthandel Visser en Co aan de Ringdijk. Ondanks alle tegen-
slagen die hij de afgelopen jaren had gehad en de slechte economische
vooruitzichten, denk aan de beursval in Amerika en de vele werklozen als
gevolg daarvan, begon Gerrit Rijdsdijk als herboren aan een nieuwe start.
Het getuigde dan ook van grote moed en durf dat hij in 1930 besloot met
zijn zoon Jan en zijn oudste dochter Pleuntje Maaïke een Naamloze Ven-
nootschap op te richten: **Rijdsdijk's Handelonderneming N.V.**, met een
kapitaal van f 25000.-

Intussen besloot de gemeente Zwijndrecht om het aangekochte stuk Noordpolder in te richten als officiële vuilstortplaats. Begin jaren '30 is men begonnen met afval storten vanaf de dijk. Olderd Verbeek ging als werfbaas wonen in het voormalige huis/kantoor van Gerrit Rijsdijk aan de Ringdijk 26a. In diezelfde tijd is men ook begonnen met het aanleggen van het Noordpark.

Door het aanleggen van het park met een vaste verbinding naar de Galgenplaat werd de Strooppot afgesloten en verviel toen de directe verbinding met de rivier de Noord. Het werd toen in feite een soort blindedarm. Hier-tegen had Gerrit Rijsdijk nu jaren lang een vergeefse strijd gevoerd! Op de verbinding van het park met de Galgenplaat (die toen eigenlijk geen Galgenplaat meer was), maakte men twee voetbalvelden waar de voetbalvereniging Pelikaan in 1932 de eerste wedstrijd speelde. In de jaren '30 hield de V.V. Pelikaan elk jaar een toernooi en men speelde dan om het "Zilveren Doel". In 1939 kreeg Pelikaan gezelschap in het Noordpark van de V.V. Gelukvogels Zwijndrecht (VVGZ). Zij hadden hun veld op het zuigerzand in de Groote Lindt verspeeld, door aanleg van een industrieterrein. Tussen de aangelegde ingangen van het Noordpark legde men volkstuinen aan. Ook op het gedeelte waar nog geen afval gestort was, tot aan de Strooppot toe, kwamen volkstuinen. In de jaren '50 verdwenen de volkstuinen weer door het aanleggen van de nu bestaande sportvelden waar de voetbal vereniging V.V.G.Z. op speelt.

De reinigingsdienst van de gemeente Zwijndrecht vestigde zich geleidelijk, na het plaatsen van enige bedrijfsgebouwen voor de verschillende voertuigen en de paarden, helemaal op de Noordpolder. Elke werkdag was het een heen en weer rijden op de dijk van de vuilniswagens naar de stortplaats. De eens zo natuurrijke Noordpolder was er niet op vooruit gegaan door de komst van de reinigingsdienst. Het wemelde van de rat-ten op de vuilnisbelt. Om nog niet eens te spreken over de vieze lucht, vooral als die aangewind was! En dat in de directe nabijheid van het aan-gelegde Noordpark, daar werd je niet vrolijk van. Zo zag je op menige zomerse avond Piet van der Pol en Arie Tempelaar met de luchtbuks over de schouder richting vuilnisbelt gaan, waar ze vanaf de ingang van het Noordpark menige rat uitgeschakeld hebben. Na een twintigtal jaren storten was de Noordpolder al heel wat opgehoogd. Hier kon de NV Schokbeton uit de Groote Lindt, die in de naoorlogse jaren van wederop-bouw veel vraag naar zijn betonproducten had, in 1951 een nevenbedrijf

op de Noordpolder beginnen. In 1972 stopte de NV Schokbeton met de productie op de Noordpolder en nam de gemeente Zwijndrecht het terrein en de gebouwen over. Tot 2005 was daar de Gemeentewerf gevestigd.

Hoe ging het verder met Rijdsdijk's Handelonderneming aan de Westkeetshaven?

Naast de handel in pijpen ging Gerrit Rijdsdijk ook verder met de verkoop van sloop- en andere gebruikte goederen. Aan het einde van de jaren '30, met de oorlogsdreiging in Europa, waren er in de Zwijndrechtse Waard nog al wat middenstanders, tuinders en boeren die lid waren van of sympathiseerden met de N.S.B, zonder echter deel te nemen aan de activiteiten van die partij. Zo ook Gerrit Rijdsdijk. Verwachtten zij voordelen voor hun handel en exportproducten naar Duitsland? Wie zal het zeggen. Uiteindelijk kwamen ze er na de oorlog achter dat ze toch op het verkeerde paard hadden gewed en dat de bevolking hen dat niet in dank af nam. Het werden moeilijke oorlogsjaren; de tegenstellingen onder de bevolking waren groot. In de naoorlogse jaren zag je nog al eens een vrachtauto van Rijdsdijk in Zwijndrecht rijden met glasafval dat hij exporteerde naar een Belgische glasfabriek.

In de loop der jaren nam zijn zoon Jan geleidelijk de leiding van het bedrijf over en kon zijn vader het wat rustiger aan gaan doen.

Veel oudere Zwijndrechtse zullen zich Gerrit Rijdsdijk nog wel herinneren als een bijzondere, excentrieke man met zijn lange jas en grote snor, in het Zwijndrechtse dorpsleven van toen.

Achteraf bezien was het voor hem toch wel een drama, want zijn bedrijf aan de Westkeetshaven is nooit meer geworden wat 'zijn goedlopende' zaak tot 1924 aan de Zanddijk bij de Strooppot was.

Op 30 september 1964 kwam voor Gerrit Rijsdijk J.zn op 85-jarige leeftijd een einde aan zijn veelbewogen leven bij zijn dochter Henny aan de Vrouwgelenweg 32 te H.I. Ambacht.

Bronnen en documentatie: familie Rijsdijk en P. Stolk T.zn.

Foto's: familie Rijsdijk

Tekst: C.J.den Hoed

WAAROM HEET DE KERKSTRAAT IN HENDRIK-IDO-AMBACHT KERKSTRAAT?

De oude Kerkstraat met de voormalige burgemeesters-woning, die er nu nog steeds staat en pas is gerestaureerd.

Hoe komt de Kerkstraat aan zijn naam?

Wanneer je deze vraag nu aan een inwoner uit Hendrik-Ido-Ambacht zou stellen, krijg je steevast als antwoord: “Omdat daar een kerk staat.”

Dat zou natuurlijk het meest logische antwoord zijn, ware het niet dat.... de Kerkstraat allang Kerkstraat heette voor er ook maar sprake was van een kerk. De eerste kerk werd gebouwd in 1936, gesloopt in 1973 en op 26 april 1974 werd de nieuwe kerk in gebruik genomen. Dit is de Petra-kerk die er nu nog staat. Maar ver daarvoor, al in het begin van de vorige eeuw, bestond de naam Kerkstraat al.

Waar komt de naam Kerkstraat dan vandaan? Dat werd een ware speurtocht. Navraag bij (oudere) inwoners van ons dorp leverde niets op. Ook de gemeentelijke archieven brachten geen duidelijkheid. Wel kwamen wij er achter dat de Dorpsstraat, ter hoogte van de oude Dorpskerk ook ooit de naam Kerkstraat had, met daarachter het Kerkplein. Redelijkerwijs kan dan dus worden aangenomen dat de Kerkstraat voorbij de Hoge Kade doorliep, ter hoogte van foto Novella een bocht maakte en uitkwam bij de Ned. Herv. Kerk. Maar verder dan dit kwamen we niet.

Een verklaring voor de naam Kerkstraat zou ook kunnen liggen in het feit dat de bewoners van Hendrik-Ido-Ambacht die woonden aan de kant van de Veersedijk door de Kerkstraat naar de kerk moesten en dat de naam dus ontstaan is uit ‘straat naar de kerk’. Een deel van deze Kerkstraat zou dan later omgedoopt zijn in Dorpsstraat

Wanneer er onder de lezers mensen zijn die ons hier meer over kunnen vertellen, geef ons dat dan even door.

In een heel oude krant stond onderstaand artikel. Ook toen al waren er spanningen over het besteden van 'overheidsgeld' voor privé uitstapjes. (Of zou er afgunst in het spel geweest zijn?) Humoristisch was het in ieder geval wel.

Het artikel uit de

DORDRECHTSCHЕ COURANT *dinsdag 9 juni 1916* **middag-
uitgave**

HENDRIK-IDO-AMBACHT,

5 Juni 1916.

In de openbare vergadering van den Raad waren tegenwoordig met den voorzitter acht personen; afwezig de heeren J. van Essen, T. Rijdsijk en W. Stehouwer.

- a. De winst- en verliesrekening der Waterleiding over 1915 werd goedgekeurd in Ontvangsten en Uitgaven tot een bedrag van *f* 8130,45, alsmede de balans tot een bedrag van *f* 103558,99¹/₂.
- b. Van den heer Kraaijeveld werd onder nadere goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderhandsch aanbesteed het herstellen van den Veerweg en het terrein der Waterleiding voor *f* 1570,--.
- c. Voor genoemde kosten en andere op deze herstelling betrekking hebbende uitgaven zal eene geldleening worden aangegaan van hoogstens *f* 2500,--.
- d. Aan de gehuwde onderwijzers, verbonden aan de openbare lagere scholen zal op hun verzoek een duurtetoeslag worden verleend van *f* 100,-- ieder. De heer Stans (A.R.) was het hiermede niet eens. De onderwijzers aan de bijzondere scholen krijgen ook geen duurtetoeslag.

De heer 't Hooft (liberaal) wees er den heer Stans op, dat het niet Christelijk was om te zeggen: "Onze onderwijzers, (die van de Chr. scholen) krijgen ook geen duurtetoeslag, daarom behoeven de anderen van de openbare scholen 't ook niet te ontvangen!"

De heer J. Stehouwer (liberaal) het woord vragende zegt dat de ambtenaren wel een duurtetoeslag toekomt. Zij moeten ook naar hunne inkomsten belasting betalen, wat van anderen niet altijd precies naar hunne inkomsten is en bracht tevens in herinnering dat het raadslid Stans (A.R.) op de vorige vergadering zijn misnoegen had uitgesproken over het kohier van den Hoofdelijken Omslag. Hij, de heer Stans,

kon dat kohier niet goedkeuren zei hij toen. De heer Stehouwer maakt er den heer Stans opmerkzaam op dat de gegoeden in de gemeente eigenlijk te weinig betalen, maar dat, wanneer de heer Stans zijn zin krijgt en Ged. Staten het kohier niet goedkeuren, dit voor de arbeiders, voor wie de heer Stans zegt het steeds op te nemen, minder prettig zal zijn. De arbeiders, die nu van 50 cts tot *f* 5,-- betalen, zullen dan omhoog moeten gaan tot zelfs *f* 20,-- en meer. De heer Stans (A.R.) gaf hierop geen antwoord.

- e. Aan den gemeentewerkman W. Groenendijk werd op diens verzoek een duurtetoeslag verleend van *f* 50,--.
- f. Aan den machinist-fitter der waterleiding, P.C. Bode, werd op zijn verzoek een eervol ontslag verleend.
- g. Het traktement voor een op te roepen machinist-fitter werd bepaald op *f* 600,-- per jaar benevens vrije woning, vuur en licht, alsmede *f* 25,-- per uur voor het uitvoeren van aansluitingen bij particulieren, terwijl de jaarwedde na 2, 5 en 10 jaren dienst met *f* 50,-- zal worden verhoogd.
- h. Aan de gemeente-architect, tevens directeur der Waterleiding, werd op zijn nader verzoek tegen 1 Januari 1917 een eervol ontslag uit deze betrekkingen verleend.
- i. Aan den voetbalclub alhier werd tot wederopzegging vergunning verleend tot het gebruiken van het gemeenteterrein gelegen langs den Veerweg.
- j. Aan den heer H.C. Rademaker, onderwijzer aan de 3de openbare school alhier, werd op zijn verzoek een eervol ontslag verleend tegen 1 Juni a.s.
- k. Werd besloten tot het doen van eenige af- en overschrijvingen op de gemeentebegroting dienst 1915, tot een bedrag ad *f* 148,13
- l. Over het beschikbaar stellen van gelden voor controle van een door Burgemeester en Wethouders ontworpen regeling voor verkoop van melk in verband met het geven van een toeslag van 1 ct per liter aan de melkboeren, staakten de stemmen.

Bij de rondvraag deelde dhr. J. Stehouwer (liberaal) mede, dat hij onlangs had zitten lezen het Verslag van de Gezondheidscommissie. Hij was verbaasd over de grooten post ad *f* 1500,-- voor onkosten. Hij zeide vernomen te hebben dat die heeren bij Loos en anderen te Rotterdam, het er aardig van nemen. Lekker eten en drinken, zoo dat de champagne over de tafel vloeide.

De heer Stans (A.R.) riep: "Dat is gelogen. Als ze drinken, doen ze dat van hun eigen centen, tenminste wat de champagne betreft."

De heer J. Stehouwer betwijfelde dit en bleef 't een schande vinden dat b.v. deze gemeente ongeveer f 170,-- moest betalen als haar deel in de 'onkosten' van de Gezondheidscommissie. "En wat heeft die commissie voor die f 170,-- gedaan?" riep de heer Stehouwer uit. Eén huisje in de wijk B nagekeken en een sloot! 't Is schande." De vergadering werd daarna gesloten.

Op deze foto, de oudste van de Ambachtse gemeenteraad die in ons bezit is en dateert van rond 1939, is de 4e van rechts (of van links) de in het artikel genoemde heer Stans. Hij was ook directeur van de bekende scheepswerf "Jonker & Stans". Zittend, tweede van rechts, wethouder C. van den Berg, grootvader van een van de redactieleden van dit blad. Deze foto is genomen in de raadszaal van het gemeentehuis aan de Dorpsstraat, waar thans kapsalon Pons gevestigd is.

Uiterst rechts het oude gemeentehuis aan de Dorpsstraat. Vroeger heette dit gedeelte van de Dorpsstraat waarschijnlijk nog Kerkstraat.

HERDENKING ONZER DODEN

DONDERDAG 26 JULI a.s.

8.30 uur Vlag halfstok hijsen op het Raadhuis.

Op het plein eerbetoon door de B.S.

8.45 „ Afmars naar Stationsplein.

Kranslegging

Toespraak door Ds. J. C. HAGEN,

Gereformeerd Predikant.

enzovoort, enzovoort.

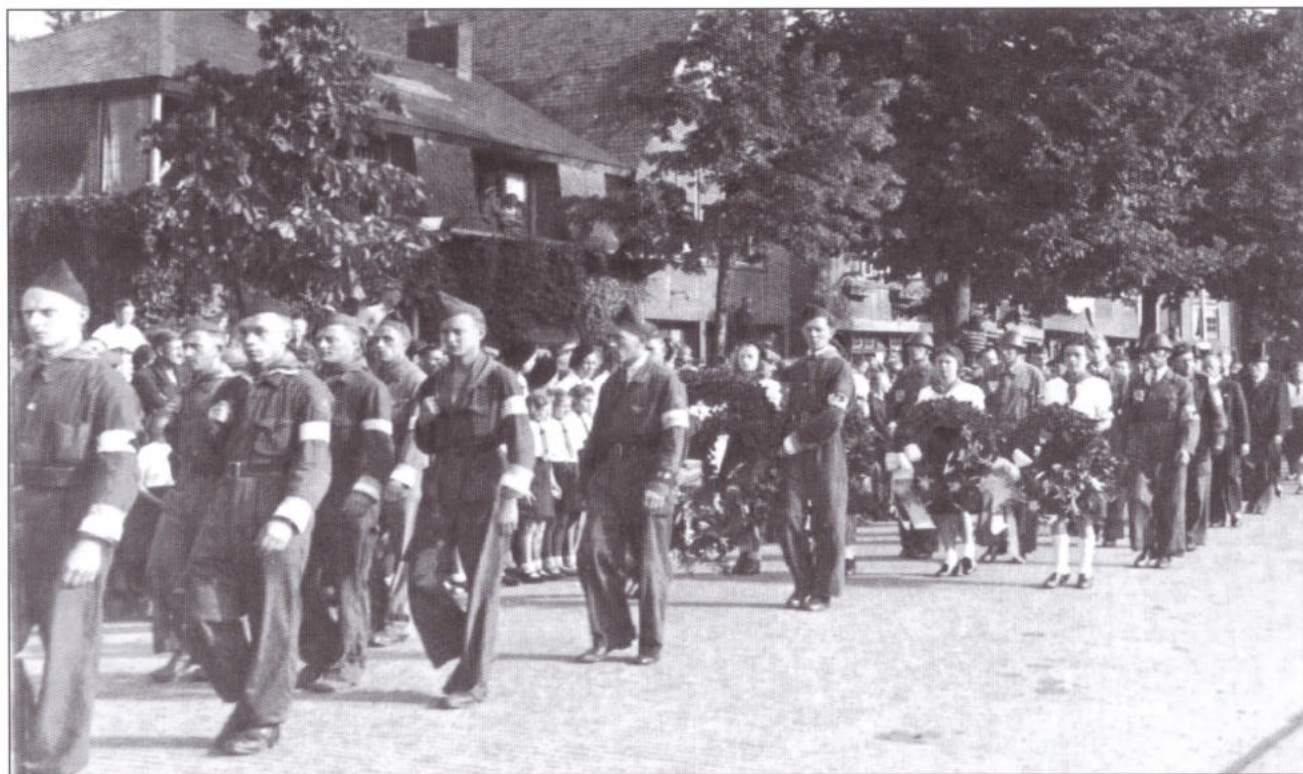
10.-- „ Wijdingssamenkomst in de hal SIAM

Rijstpelmolen, Ringdijk

In de namiddag deurcollecte voor
de op te richten monumenten.

Een ieder geve naar vermogen.

Het is een ERESCHULD, dat de namen van
hen, die hun LEVEN offerden voor het
Vaderland, voor het nageslacht bewaard
blijven!!

Vanaf het Raadhuisplein is er de afmars naar het Stationsplein waar de eerste herdenking plaatsvond.

De herdenking op het Stationsplein. In het midden ds. Hagen. Links voor hem Den Hartog.

OORLOGS- EN VERZETSMONUMENT TE ZWIJNDRECHT

Als medio 2008 het nieuwe raadhuis wordt opgeleverd, wordt ook aandacht besteed aan de omgeving. Het Raadhuisplein krijgt een nieuwe uitstraling. Onderdeel hiervan is het oorlogs- en verzetsmonument. In het oorspronkelijke plan was het niet opgenomen, maar na opmerkingen hierover door diverse inwoners van onze gemeente vindt het monument weer een plaats in de directe omgeving van het Raadhuis.

Het monument dateert van 1948. Voorafgaande aan het monument stond er een eenvoudig houten kruis. Al in 1940 heeft de toenmalige burgemeester Jansen Maneschijn zich ingespannen om een gedenkteken voor de gevallen inwoners geplaatst te krijgen. De bezetter wilde hier geen toestemming voor geven. Direct na de oorlog hervat de burgemeester zijn voornemen. Het aantal gevallen is groter dan in 1940. Er zijn inwoners omgekomen die in het verzet gesneuveld zijn, maar ook van de Joodse inwoners keert maar een persoon terug uit Duitsland. De anderen zijn in concentratiekampen om het leven gebracht. Ook zijn er veel burgerslachtoffers te betreuren. Er wordt een commissie “voor oprichting van een gedenkteken voor oorlogsslachtoffers” in het leven geroepen. Vanuit Dordrecht is er de gedachte dat daar centraal een groot gedenkteken moeten komen te staan. In Zwijndrecht zou dan een kleiner identiek monument geplaatst kunnen worden. In de genoemde commissie hebben (oud)leden van de illegaliteit en niet-leden van de illegaliteit zitting. Doelstelling is om een monument voor alle gevallen tot stand te brengen.

Op donderdag 26 juli 1945 vindt de eerste herdenking plaats. Dan nog zonder monument en bij het plantsoen op het oude Stationsplein aan het eind van de Burgemeester de Bruïnelaan. Op deze dag start tevens de deurcollecte voor de op te richten monumenten. Alle inwoners worden opgeroepen om naar vermogen bij te dragen. Het wordt gezien als een ereschuld, dat de namen van hen die hun leven offerden voor het Vaderland, voor het nageslacht bewaard blijven.

Op 15 april 1946 verzoekt de vereniging “Voor Vorstenhuis en Vaderland” om de herdenking van 3 mei 1946 te houden aan het Raadhuisplein. Hiertoe zou een klein houten kruis in het daar gelegen plantsoen geplaatst kun-

nen worden. Hiervoor wordt toestemming verleend. Ook in het volgende jaar vindt hier wederom de herdenking plaats. Het monument is dan nog het kruis.

Het eerste gedenkteken aan het Raadhuisplein, na de herdenking 1946.

Op 2 maart 1948 vraagt de commissie toestemming tot het plaatsen van het huidige monument. Op 20 april 1948 wordt het monument aan de gemeente Zwijndrecht aangeboden als blijvend aandenken van de burgers aan hen die door geweld van de bezetter om het leven zijn gekomen. Op 23 april wordt het monument door de gemeente raad, om niet, aanvaard. Opvallend is dat niet alle namen van oorlogsslachtoffers worden vermeld, hoewel dit wel het uitgangspunt was. Op twee plaquettes staan in totaal de namen van zeventien personen. Boven de plaquettes wordt aangegeven of de vermelde personen vielen in de strijd of het verzet. Daaronder de zin “en die op andere wijze als gevolg van oorlogsgeweld het leven verloren”. Hoe de definitieve keus tot stand is gekomen is helaas niet meer te achterhalen. Van de omgekomen Joodse inwoners wordt geen melding gemaakt. Bij de dodenherdenking van 4 mei 1948 wordt het monument door oud-burgemeester J.A.J. Jansen Maneschijn onthuld.

In september 1991 verzoeken vertegenwoordigers van de Vereniging Oud Militairen Indiëgangsters, kortweg VOMI, om de namen van gevallen uit latere conflicten ook op het monument te plaatsen. Na overleg met nabestaanden van de al genoemde personen op de plaquettes en nabestaanden van de beeldhouwer en de rechtsopvolger van de architect wordt het verzoek gehonoreerd. In overeenstemming met de wensen van de VOMI wordt een derde plaquette aangebracht. Eén van de namen die op de toegevoegde plaquette is aangebracht is die van soldaat C. Steenhoek. Hij kwam uit de Achterlindt en sneuvelde op 29 juli 1949 te Mantingan in

voormalig Nederlands Indië. Tevens wordt het monument opgeknapt en wordt er een lage buxushaag omheen geplaatst. Aan een verzoek om ook aandacht te geven aan de omgekomen Joodse inwoners wordt geen gehoor gegeven. Het aangepaste monument wordt op 21 april 1995 door burgemeester D. Corporaal onthuld. Voorafgaande aan de onthulling vond in besloten kring een bijeenkomst plaats in het gemeentehuis.

Graf van soldaat C. Steenhoek in Indië

Zwijndrecht, 4 mei 1948 herdenking der Gevallen.

'Bij de gehouden herdenking hing bij vele woningen om 6 uur de vlag half stok. Na de opstelling op het Veilingterrein trok de stoet voorafgegaan door Het Geklank des Konings, daarachter het Gemeentebestuur, de burgemeester en de gemeentesecretaris (de wethouders, de heren Oosters en de Vos waren verhinderd aanwezig te zijn), verscheidene raadsleden, verschillende kerkelijke autoriteiten, oud- burgemeester J.A.J Jansen Maneschijn en oud-gemeentesecretaris W.J. v.d. Veen, bestuurleden en ere leden voormalig verzet, vertegenwoordigers van buurtverenigingen en jeugdverenigingen, de Chr. Vrouwenbond, afd. Zwijndrecht, padvindsters en pijpercorps Jong Holland. Na de voorgeschreven route gevolgd te hebben kwam men op het Raadhuisplein aan, defileerde men langs het daar opgerichte monument ter herdenking aan de gevallen, waarbij aan beide zijden voormalig verzetslieden een erewacht vormden.

Tijdens deze gang naar het Raadhuisplein speelde de deelnemende muziekcorpsen treurmuziek, terwijl bij het defileren langs het monument trommelslagers het juiste marstempo aangaven.

Het Raadhuisplein was buiten het afgezette gedeelte door een grote massa mensen bezet. Na de opstelling speelde Jong Holland “Wilt heden nu treden” en “ik had een wapenbroeder”, waarna oud-burgemeester J.A.J. Jansen Maneschijn sprak en zeide:

“Wij mensen vergeten spoedig. Gebeurtenissen die, toen zij plaatsvonden, een diepe, naar onze mening onuitwisbare indruk op ons maakten, zijn heel snel verflauwd. Zo niet vergeten. Drie jaar geleden, toen de strijd was geëindigd, meenden we, dat het toen voorbijgegangene 5 jarige tijdperk nimmer in onze herinnering zou vervagen, doch het is anders uitgekomen. In de harten van hen, die zeer nauw verbonden waren met hen, die vielen zijn, zijn de won(en)den nog schrijnend en diep, maar in het algemeen heeft het leven de indrukken overgroeid en verflauwd. Daarom is het nodig, dat er plaatsen met opgerichte denktekenen zijn, die dwingen tot herinnering. De plannen hiertoe werden na een rustpoze verder uitgewerkt en is men gekomen tot een monument voor allen, die van mei '40-mei45 zijn gevallen in de strijd in het verzet en die op andere wijze, als gevolg van de oorlog, het leven verloren. Dit monument is nu gereed en de Gemeenteraad heeft het in zijn vergadering van 23 April aanvaard en het zal nu worden onthuld”.

(de driekleur wordt van het monument verwijderd door de heren P. Hogerwerf en Wildeman).

Het is een eenvoudig gedenkteken. De vrijheid voorgesteld door een bronzen vrouwenfiguur met palmtak en vredesduif, rust op een zuil van graniet, die weer gefundeerd is op bronzen platen, waarop de namen van de gevallen in de strijd en het verzet en een aanduiding van de vele slachtoffers van het oorlogsgeweld, die niet met name zijn genoemd. De vrijheidsfiguur houdt de vredespalm boven deze allen uitgestrekt. De vrijheid rustend op en mogelijk geworden door hen, die hiervoor het hoogste offer hebben gebracht.

Dit gedenkteken zegt ons (in de tekst van de rede staat dit gedenkteken heeft ons drie dingen te zeggen),

dat wij niet mogen vergeten hetgeen ons is geschied,
dat wij niet mogen vergeten, dat vreemden over ons hebben geheerst en
ons slaven wilden maken,
dat wij niet mogen vergeten, dat ons land is geplunderd, geroofd, dat wij
niet mogen vergeten,
dat (wij niet mogen vergeten dat) men zich heeft vergrepen aan onze vrou-
wen en kinderen (aan onze zwakken en ouden van dagen, dat men met
opzet) en velen met opzet de hongerdood heeft doen sterven,
dat niet vergeten mag worden, dat trouweloosheid, verraderlijkheid en
woordbreuk hebben geheerst, 5 bange jaren lang.

Het gedenkteken zegt ons ook
dat wij niet mogen vergeten, dat het God is geweest, die ons heeft verlost
van dit zwaar tempest en dat de dankbaarheid van deze uitredding onver-
flauwd in onze harten moet voortleven.

Dit gedenkteken zegt tenslotte, dat wij zijn verlost, maar ten koste van vele
dierbare levens en het is onze plicht om te blijven steunen zij, die achter-
bleven en door het gebrachte offer in bijzonder zware omstandigheden
moeten voortleven”.

(hierna gaat de rede verder maar wordt in dit verslag niet geciteerd. Voor de verdere tekst zie onder)

Hierna volgt appèl, waarna 2 minuten stilte. Hierop wordt door nabestaande bloemen en kransen gelegd bij het fraaie gedenkteken, daarna wordt namens het gemeentebestuur door de burgemeester C. Slobbe een krans bij het monument gelegd, vervolgens door Voormalig Verzet, afd. Zwijndrecht, Vorstenhuis en Vaderland, en door verschillende buurtverenigingen en bedrijven uit de gemeente, door jeugdverenigingen en korpsen enz. Door kinderen van de O.L. School 1, aan welk school wijlen de heer Nawijn verscheidene jaren als schoolhoofd verbonden was. Die in een der kampen in Duitsland is omgekomen, werd bij het monument door elk kind een tuiltje bloemen gelegd. Tijdens deze plechtigheid speelde Het Geklink des Konings treurmuziek. Na afloop der plechtigheid speelde genoemd korps twee coupletten van het Wilhelmus en werd eerst de familieleden en daarna de overigen gelegenheid gegeven het monument te bezichtigen.

Des avonds werd het gedenkteken belicht door schijnwerpers.

Een woord van hulde komt toe aan de commissie van organisatie en het politiekorps voor de regeling, evenzo voor de ontwerpers en makers van het monument.

Dit monument is eigendom van elke burger hetzij groot, hetzij klein'.

Door wie dit verslag is opgetekend en waarom is niet bekend. De toespraak van oud-burgemeester J.A.J. Jansen Maneschijn is niet woordelijk weergegeven en is omwille van de duidelijkheid door de huidige redacteur onderstreept. Hieronder volgt het deel van de rede dat niet is weergegeven:

Zo herdenken wij heden voor Gods aangezicht onze ontslapenen:

Degenen, die gevallen zijn op het slagveld of bij de vervulling van het hun opgedragen werk;

Degenen, die gemarteld en gestorven zijn in kerkers en kampen;

Degenen, die omgekomen zijn als slachtoffer van oorlogsgeweld

En wij willen hierbij herdenken al het goede, dat God ons en ons vaderland in hen en door hen heeft geschonken.

Dit, in het centrum van onze gemeente opgericht teken bedoelt dit alles bij ons te doen blijven leven.

Het spreekt tot ons een duidelijk hoorbare taal.

De namen in brons gegoten, blijven ons toespreken nu en in komende jaren, ons en onze kinderen.

Vergeten wij nooit, neen nooit, het offer door hen gebracht,

De dragers van deze namen zijn iet meer bij ons, en bij het afroepen zal uit hun mond geen 'present' meer klinken; God heeft voor hen het laatste appèl gehouden.

Maar toch, bij het appèl van nu zullen over onze hoofden hun namen klinken en zinken in onze harten.

Moge God hunne nagedachtenis ons tot zegen doen zijn!

APPÈL

Gerrit Kögeler

Tjepco Adriaan Nawijn

*Nicolaas Rijsdijk
Jacob Slotboom
Willem Vernes
Friedrich Machiel Vogel
Johannes George Vrolijk
Gerrit Cornelis de Waard
Jan Ekelmans
Jan Cornelis den Hollander
Pieter Hordijk
Jacob Arie Kraak
Huis de Man
Johannes de Man
Abraham Teeuw
Wilehlmus Fredericus Anthonius Vaissier
Jacob van Wingerden.*

Tot zover het citaat van de rede van de oud-burgemeester

5 mei 2005

Hoeveel Zwijndrechtse inwoners uiteindelijk in de periode 1940 - 1945 om het leven komen is bij benadering aan te geven. Bij benadering omdat niet altijd bekend is of men door oorlogsgeweld om het leven is gekomen of niet.

Vijftien inwoners komen om het leven als militair, waarvan drie op zee. En één, de heer W.A. van Rijswijk, bij het werken aan de Birma-spoorlijn. Er overlijdt één soldaat na internering in een kamp in Most te Tsjechië of Polen.

In Indië komt één inwoner om het leven. Van deze is niet bekend of hij destijds in militaire dienst was of dat hij burgerslachtoffer is. Als gevolg van verzetswerk komen zes inwoners om. Vanwege hun Joodse afkomst negentien inwoners en als burger ongeveer 44 inwoners. Hierbij is het soms moeilijk om aan te geven of dit direct met oorlogsgeweld te maken heeft. In dienst van de bezetters komen 9 of 10 inwoners om.

Kees Popijus

Orde van Dienst

TER GELEGENHEID VAN DE

Herdenking onzer illegale werkers

OP DONDERDAG, 26 JULI 1945

TE ZWIJNDRECHT

SPREKERS:

De Weleerw. Heer

Ds. G. C. MOLENAAR

Ned. Herv. Pred.

De Zeereerw. Heer

W. J. VAN HESSING

Pastoor

De Weleerw. Heer

Ds. J. VAN DER SCHAFT

Geref. Pred.

COLOFON

‘Swindregt Were’, een naam die naast “Swijndregt Were” al eeuwen geleden gebruikt werd voor de Zwijndrechtse Waard, is het blad van het Historisch genootschap Hendrik-Ido-Ambacht en de Historische Vereniging Zwijndrecht. Het periodiek verschijnt twee maal per jaar en wordt gratis aan de leden toegezonden.

Redactie Hendrik-Ido-Ambacht:

Mevr. J.C. van der Straaten-Ooms

Redactieadres:

Schalksedijkje 20, 2988 BV Rijsoord

Telefoon: 0180-423889

E-mail: joke@vdstraaten.nl

Secretariaat Historisch Genootschap Hendrik-Ido-Ambacht:

J. van Beek, Weteringsingel 84, Hendrik-Ido-Ambacht

Telefoon: 078-6814882

Redactie Zwijndrecht:

Dr. C.R. van den Berg, A. Timmers-Ekelo en K. Popijus

Redactieadres:

Amandelgaarde 163, 3344 RD Hendrik-Ido-Ambacht

Telefoon: 078-6194677

E-mail: kpopijus@planet.nl

Verenigingsadres: Oudheidskamer “de Vergulde Swaen”,

Rotterdamseweg 53-55, Zwijndrecht

Druk: Pro Patria grafisch bedrijf Zwijndrecht

De verkoopprijs voor losse nummers: € 2,50

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de onder auteursnaam geplaatste artikelen.

© Redactie blad en de auteur. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke ander wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming. Na toestemming moet de bron vermeld worden.

